

NADRUK VERBODEN.

Opggericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

MENSCH EN NATUUR.

Voor zoover men er het publiek vrij op toelaat, zijn deze natuurmonumenten recreatie-oorden in Amerikaanschen zin. Over het streven, om bij ons hun aantal uit te breiden, verwonder ik mij. Want het volk, waarvoor men zegt, dat ze zijn bestemd, bezoekt ze niet.

Prof. PULLE.

DE vraag is al meer gesteld: wat hebben wij aan onze natuurmonumenten, of ook wel: wie heeft er iets aan onze natuurmonumenten? De vraag moet eigenlijk voor elk terrein afzonderlijk beantwoord worden. De natuurmonumenten in engeren zin zijn echter niet in de eerste plaats van belang voor de menschen, maar voor de planten en dieren, die er wonen en wier bestaan wij wenschen te verzekeren. Het type van een dusdanig natuurmonument is het eilandje Griend, de voornaamste van de weinige broedplaatsen in Europa van de Groote Zeezwaluw of Krytstern (*Sterna sandvicensis sandvicensis*). Ook in andere opzichten is Griend belangrijk, maar die Groote Sterns zijn toch de hoofdfiguren en het is om hun belangen, dat de toegang tot het eiland verboden is, met voorbehoud natuurlijk van de gebruikelijke uitzonderingen voor wetenschap en kunst. Burdet heeft er een paar van zijn fraaiste films vervaardigd, Jan Verwey

heeft er eens een paar dagen en nachten doorgebracht om het familieleven der Sterns te bespieden, Witsenburg heeft er eenige leerzame opnamen gedaan van grondgesteldheid en vegetatie en ook andere onderzoekers hebben er gewerkt. Er is nog meer te doen en we hopen maar dat dit buitengewoon interessante stukje Waddenland nog lang bestand moge zijn tegen wind en baren. Tegenwoordig ziet het er nog al zorgelijk uit, maar daarover later eens.

De meeste van onze natuurmonumenten zijn zoo uitgestrekt en zoo gelegen, dat een ieder er kan worden toegelaten en tot nu toe hebben de bezoekers geen schade toegebracht aan het natuurschoon, aan de flora en fauna.

Als voorbeeld van een natuurmonument met onbeperkte vrijheid van wandeling kunnen we nemen de bosschen en vennen van Oisterwijk. Het aantal der bezoekers loopt in de honderdduizenden. Alleen aan het loket van aankomst aan het spoorwegstation Oisterwijk worden in het zomerhalfjaar over de honderdduizend kaartjes afgegeven. Dat zijn natuurlijk nu wel niet evenveel bezoekers voor de vennen, maar die kunnen we toch gerust stellen op minstens de helft van dat getal. Met fietsen, auto's, bussen, komen er nog meer en het geheel is dus zeer bevredigend. Velen gaan waarschijnlijk niet verder dan het Spijk of de Venkraai, maar ik ontmoet er toch dikwijls ook stoutmoedige wandelaars in de rimboe zuidelijk van het Kolkven of nog veel verder bij het Belversven of de Huisvennen op de Kampina'sche heide, die door de eigenaars ook geheel als natuurmonument wordt behandeld.

Het is een onvergelykelyk wandeloord. Geen wonder, dat talrijke hotels en pensions in Oisterwijk van vroeg in het voorjaar tot laat in den nazomer dicht met gasten bezet zijn en dat het nijvere dorp naast zijn industrieën van leer en tabak ook een flinke bron van inkomsten heeft aan zijn vreemdelingenverkeer, dat jaar op jaar toeneemt. Ik heb het bezocht in alle tijden van het jaar en er steeds gasten aangetroffen, die er kwamen genieten van het natuurschoon.

Voor mij zijn in Oisterwijk de bosschen niet de hoofdzaak. Zij zijn aangeplant in den nuchteren tijd van zestig, zeventig jaar geleden, toen de stem van Van Schermbeek nog niet werd gehoord en de grove den de eenige boom leek, die het aanplanten waard was. Alleen bij het Spijk staat oud loofhout, eeuwenoude kastanjes, inlandsche en Amerikaansche eiken. Onder het regime van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten beginnen de bosschen een beter samenstelling te krijgen, maar nog altijd zijn ze in de ondankbare jaren. Toch vinden velen het een genoeg, om vrij rond te dwalen tusschen de hooge stammen over de bemoste heuvelen.

Maar in de luwte van het hout liggen de vennen verscholen. Hun oevers prijken in het voorjaar met de bloesempracht van kruipwilgen en gagel. Later bloeit er het ongelooflijk mooie Waterdrieblad, dat zijn loten ver uitzendt over de plas en dan volgen spoedig de gele en witte waterlelies, kikkerbeet en watergentiaan en een overvloed van groot, geelbloemig Blaasjeskruid. Sommige deelen van den oever zijn bezet met forschen groei van het Groot Buntgras,

Molinia. Elders heeft de Snavelzegge, *Carex rostrata*, de overhand of is er een breede zoom van het plantje, dat niet nat kan worden, al ligt het grijsgroen harig blad vol glinsterende waterdruppels. Dat is het Moeras-hertshooi en het bloeit in den zomer met veel heldergele bloempjes. Nog op andere plaatsen vormt het Veenmos dikke kussens en dringt het door in de plas, die er weldra geheel mee zal worden opgevuld. In andere vennen bloeit het „bloempje met de scheur”, de bleekblauwe Lobelia, of kunnen we uit de diepte de Biesvaren ophalen, een van onze wonderlijkste sporeplanten.

Zoo wandelen we van ven tot ven. Er zijn er geen twee, die precies hetzelfde

Aan het Choorven bij Oisterwijk. Oevervegetatie van Snavelzegge (*Carex rostrata*)

Foto A. BURDET.

zijn en zoo worden we gedwongen, om ons te verdiepen in het vraagstuk van hun ontstaan en vergaan, een vraagstuk dat nog lang niet is opgelost, maar dat ons juist daardoor leidt tot beter waarnemen en hooger genot. Ieder uitgestrekt landschap heeft zoo zijn eigen bijzonderheden en het is maar zelden, dat wij er een aantreffen, waarvan de wetenschappelijke waarde gering is.

Velen komen naar Oisterwijk alleen om de ruimte en de schoonheid van het geheel, anderen verheugen er zich over de rijke plantenwereld en hebben dus een grooten voorkeur voor de oevers van de Rosep of den zuidkant van het Belversven. In vorige jaargangen van ons tijdschrift vindt ge het relaas van

merkwaardige vondsten en studies op entomologisch gebied in dit vennenland. Ook de vogelvriend verkeert er gaarne, want langs de oevers van het Kolkven zingen de blauwborstjes en op de groote Kampinasche heide scholen in den nazomer de vroege trekkers samen. In de buurt van het Witven huisde een jaar of wat geleden een spechtenpaar, dat al aardig aan de menschen gewend was en openlijk aan het pad aan zijn nest timmerde. IJsvogeltjes huizen geregeld aan den waterloop, die het Kolkven verbindt met het Choorven en op dat Kolkven zelf komen de groote reigers en aalscholvers visschen.

Het natuurschoon van die Oisterwijksche vennen is zoo duidelijk en overvloedig, dat de gewone middelsoort mensch, die op onze scholen, zoowel lagere als hogere, niet veel opwekking heeft genoten, om zich met dergelijke dingen bezig te houden, hier gemakkelijk aanknoopingspunten vindt, om met vol besef omgang te krijgen met onze heerlijke planten- en dierenwereld. Daarbij krijgt hij uitmuntende leiding in den Gids voor Oisterwijk en zoo zien wij dan dat dit natuurmonument niet alleen voldoening schenkt aan natuurvrienden, maar zelfs ook natuurvrienden vormt. En wij mogen zeker wel de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten den lof toezwaaien, dat zij ons volk op ruime schaal de gelegenheid geeft om rustig en ruim kennis te maken met de mooie en oorspronkelijke natuur van ons vaderland, al gaat er dan ook een greppel door het Groote Goor. Wie de aschgrauwe kiekendief heeft zien opvliegen uit de galiganen van het Winkelsven behoeft daaraan niet meer te twifelen.

Natuurlijk worden de Leuvenumsche bosschen niet zoo druk bezocht als die van Oisterwijk, maar de Zwarte Boer en zijn dépendances zijn den heelen zomer propvol en de schoonheid van den Poolschen weg wordt algemeen en vaak geprezen. De Hierdensche beek stroomt er helder door het bloemrijk loofhout, waar de montere reeën huizen.

En dan Hagenau, Rhederoord, Worth-Rhedensche heide, Herikhuizen, Beekhuizen, komen daar geen bezoekers? En ook alweer uit allerlei belangstelling: van den snelrijdenden vergezicht-wellusteling af, tot den uiterst deskundigen botanicus toe, die met lynx-oogen de bronnetjes en beekjes afzoekt om zeldzame carex-bastaarden of wat dies meer zij.

En nu Texel: een dusdanig complex van natuurmonumenten van de Vereeniging en van de Staat, dat het eigenlijk één groot natuurmonument mag heeten. Toen ik er veertig jaar geleden woonde, had ik het vrijwel voor mijzelf geheel alleen. Hollandsche onderzoekers kwamen er zelden, ofschoon Holkema hun al twintig jaar eerder den weg gewezen had. In den voorzomer kwamen er een half dozijn Engelschen. Na Steenhuizen's Artis-expeditie in 1894 is Texel meer algemeen bekend geworden en tegenwoordig is er in den Pinkstertijd haast geen plaatsje te krijgen in de vele hotels en is het er in den vacantiетijd prop vol van logeerders en kampeerders. Men heeft er mij zelfs een verwijt van gemaakt, dat ik door mijn geschriften de oorzaak ervan zou zijn, dat Texel onder den voet wordt geloopt.

Nu, zoo heel gemakkelijk gaat dat niet. Het zijn niet de bezoekers, die Texel's natuurschoon hebben geschonden en als het Staatsbosbeheer maar voet bij stuk houdt, zal zelfs een verdubbeld bezoek geen stoornis brengen in de ruime wereld van duinen en stranden. En alweer vinden we hier, evenals in Oisterwijk maar nog in sterker mate, de flora en de fauna zoo rijk en overvloedig en duidelijk, dat de leek er gemakkelijk oppervlakkig mee bekend raakt en dan is hij meteen op weg naar dieper kennis en ware inwijding. Het duinlandschap van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, Rottum, de Beer, Voorne, Goedereede, Schouwen, Walcheren kan onmogelijk een beter, waardevoller bestemming verkrijgen, dient dus overal, voor zoover het met zijn veiligheid overeen te brengen is, als natuurmonument te worden behandeld. Eigenlijk geldt hetzelfde ook voor de duinen van den vasten wal, maar deze ingewikkelde zaak moeten we nog maar eens afzonderlijk bespreken. Voorloopig heb ik aan Texel genoeg, om Prof. Pulle te troosten, want het wemelt er van bezoekers en hijzelf kan graag in Utrecht bij de Directie van het Staatsbosbeheer een permissie gaan halen, om er te botaniseeren naar hartelust.

(Wordt vervolgd).

JAC. P. THIJSE.

DE ADEMHALING DER VOGELS EN HUN ZANGORGAAN.

GELIJK bekend is bevatten vele skeletbeenderen der vogels geen merg, doch zijn hol en met lucht gevuld. Maakt men nu in een dier holle beenderen eene opening, zoodat de buitenlucht met die holte in verbinding komt, dan kan een vogel, wiens luchtpijp wordt dichtgebonden, dientengevolge nog vele dagen in leven blijven.

Sommige vogels, zooals zeeduikers, kunnen ook ongeveer een kwartier onder water blijven.

Een ander merkwaardig feit is, dat sommige vogels, zooals postduiven, die zich in goede conditie bevinden, met snelheden van 70—80 K.M. per uur gedurende 12—14 uren achtereen vliegen kunnen.

Wanneer men het zuurstofverbruik bij zoogdieren en vogels vergelijkt, dan blijkt, dat b.v. een paard per uur en per K.G. lichaamsgewicht 250 c.c. zuurstof noodig heeft, terwijl dit zuurstofverbruik bij eenen vogel 9 Liter of 36 maal zooveel bedraagt.

Bij vogels heeft bovendien eene enorme stofwisseling plaats. Deze snelle stofwisseling gevoegd bij een arbeid als die van de postduif eischt een enorm zuurstofverbruik. Die groote toevoer van zuurstof naar de longen kan dan ook slechts plaats hebben, doordat het ademhalingsstelsel bij vogels geheel afwijkt van dat der zoogdieren. Bij deze laatsten vertakken zich de luchtpijpjes (bronchiën)